

१ व्याजिह्वी पु० विपच० । विन्ध्यलोप्यजटा० ।

विन्ध्याचल उ० कर्म० । विन्ध्यपर्वते ।

विन्ध्याटवी स्त्री विन्ध्यस्या अटवी । विन्ध्यपर्वतस्य वनभेदे ।

विन्ध्यावली स्त्री वाणासुरमातरि त्रिका० ।

विष त्रि० विट-कर्मणि क्त । विचारिते श्रमाग्ने अमरः ।

१ शान्ते ऽस्मिन्ने च विषः । [गच्छ० ।

विष्या क पु० वि+वि+ष्य-घञ् । विषदृष्टे (ह्यतिव्यान)

विष्यास पु० वि+वि+ष्य-घञ् । व्यापने शरणे तन्मोक्षे मन्त्राद्युच्चारणपूर्वकं हृदयादिषु अकुल्यादीनं अर्पण-भेदे च ।

विष लेपे च० उभ० सक० सेट् । वेपयति-ते अवीविपत् त ।

विपक्षिन् त्रि० विपाकेन निर्दिष्टः वि+पच-क्ति मयच् ।

विपाकाधीनजाते "विपक्षिमज्ञानगतिर्मनस्वी" भट्टिः ।

विपक्ष त्रि० विरुद्धः पक्षो यस्य । १ शत्रौ अमरः । २ प्रतिपक्ष-पक्षावलम्बि च । विरुद्धः पक्षः प्रा० स० । १ प्रतिपक्षे पक्षे विवादे अविरोधसंज्ञितपक्षस्य विरुद्धे २ पक्षे च ।

विपक्षी स्त्री वि+पचि-अच् गौरा० ङीष् । १ वीणायासु अमरः । २ केकी भेदि० । काये क ह्यङ् । विपक्षिका तत्वे ।

विपण पु० वि+पच-घञ्ये क । विक्रये अमरः ।

विपणि (णी) पु० स्त्री० वि+पच-ङ् स्त्रीत्वपक्षे वा ङीष् ।

। पण्यविक्रयशालायाम् (हाटचाहा) २ हट्टे च अमरः ।

क्रये भेदि० ।

विपणिन् पु० वि+पच-वा० इति । विक्रेतरि बन्धजि जटा०

विपत्ति स्त्री वि+पद-क्तिन् । व्यापदि अमरः । १ नाये

श्यातनायासु भेदि० । "यजिन् राशौ गते भानौ विपत्तिं जालि माभवाः" य० त० ।

विपद्य पु० विरुद्धः पन्थाः अचक्षमा० । निन्दितभागे अमरः

विपद् (दा) स्त्री वि+पद-घञ् क्तिप् वा टाप् । १ विपत्ती ङी० उक्ते जन्मतारातः तृतीयदाट्यैकविंशतिसंख्याक नक्षत्रे च "विपत्तारे शुद्धं दद्यात्" ङी० त० ।

विपद् त्रि० वि+पद-क्त । १ विपद्युक्ते भेदि० २ नष्टे च गच्छ० । १ सपे पु० स्त्री० भेदि० स्त्रियां ङीष् ।

विपरीत त्रि० वि+परि+पच-घञ् । १ प्रतिपक्षे जटा० । श्वक्त्वा-क्रमे च १ काशुकां स्त्री १ नारीणां पु० अजायितरस्ये नं "म-हाकाशेन च सभं विपरीतरताद्वराम्" कर्पूररत्नवः । "पाद-मेकगुरो जत्वा द्वितीयं कटिसंस्थितम् । नारीषु रमते कामी विपरीतसु बन्धक" रतिम० उक्ते २ रतिबन्धभेदे ।

संज्ञायां कम् । "पादमेकगुरो जत्वा द्वितीयं कटिसंस्थि-तम् । कामिनीं कामयेत् कामी बन्धः क्वात् विपरीतकः" अरदीपिकोक्ते रतिबन्धभेदे ।

विपर्यय पु० विगतानि पञ्चान्यस्य कप् । १ पुष्पप्रधाने प-ञ्चाशद्वक्ष्ये बद्धच० । २ अल्पपक्षके त्रि० ।

विपर्यय पु० वि+परि+पच-अच् । अतिभ्रमे । २ अतिभ्रं-सद्वृद्धौ च । पात० उक्ते श्वित्तदृष्टिभेदे

"विपर्ययो विष्याज्ञानमतत्प्रतिष्ठम्" पात० उक्ते ।

"संशयश्चापि विपर्ययत्वमतद्रूपप्रतिष्ठानत्वात् तच्च तद्विनिश्चयाभावाच्चरतया एकस्यै अतद्रूपप्रतिष्ठत्वात् पावात् । स क्वात् न प्रमाचक्षुः ? । यतः प्रमाचक्षे वा-ध्यते भूतार्थविषयत्वात् प्रमाचक्षुः, तच्च प्रमाच्येन बाध-नमप्रमाचक्षुः दृष्टम् । तद्वयथा द्विचन्द्रदर्शनं सद्विषयस्यैक-चन्द्रदर्शनेन बाध्यते" भा० । "ह च पञ्चविधः अविद्या-ऽक्षितारागद्वेषाभिनिवेशाः पच क्रियाः" पात० उक्ते । इति पञ्च विपर्ययाः । इत्यादि भा० । [हत्ते च

विपर्यस्त त्रि० वि+परि+पच-लेपे क्त । अतिज्ञाने २ परा-विपर्ययास पु० वि+परि+पच-घञ् । १ वैपरीत्ये २ व्यति-क्रमे ३ उल्लेखे च । ४ विपर्यये भ्रान्तौ च ।

विपल न० विपक्षं फलं येन प्रा० च० । फलवटिभागे कालभेदे ।

"लग्नदण्डपलं द्विजं तत्संख्यं क्रमतः मकम् । विपलं च रवेर्भोग्यमेव कल्पनमस्तमे" ङी० त० । [पण्डिते अमरः ।

विपक्षित् पु० विपक्षस्य चानात् वि+प्र+चित-क्तिप् पुणो० ।

विपाक पु० वि+पच-भावे घञ् । १ पाके २ खेदे च ।

कर्मणि घञ् । २ कर्मफलपरिणामे जात्यायुर्भोगरूपे पदार्थे ।

"सति मूले तद्विपाको जात्यायुर्भोगाः" पात० उक्ते । "वत्सु क्रोशेषु (अविद्यादिषु) कर्मायसो विपाकारम्भी भवति मो-क्षिज्जलेशमूखोऽपि । यदेव त्वपारनद्धाः शास्त्रतण्डुलाः अदग्धवीजभावाः प्ररोहसमर्था भवन्ति नापनीततृषा-दग्धवीजभावा वा तथा क्रोशाननद्धाः कर्मायसो विपाक-प्ररोही भवति नापनीतक्रोशो न प्रसंख्यानदग्धवीजभायो वेति । स च विपाकश्चिविधो जातिरायुर्भोगचेति" भा० ।

विपाश (शा) स्त्री विगतः पाशो बहिष्ठस्य यस्याः । अनामस्मृति नदीभेदे अमरः । विपाशयति विपक्षपाशं वशिष्ठं करोति विपाश+चिच्-क्तिप् । तत्पार्थे अमरः । तस्या-क्षमात्यक्या भा० ङा० १७७७ च० । "अथ पाशैस्तदात्मानं नाटं बद्धा महासुनिः (वशिष्ठः) तस्या जले महानद्या निमगच्छन् सुदुःखितः । अथ क्षित्या नदी पाशांस्तस्यारिबद्धदम् ।।